

Avifauna Prahy a její změny

Petr Voříšek, Jan Hora, Jaroslav Cepák, Roman Fuchs,
Ondřej Sedláček, Jaroslav Škopek

2021

Obsah

Souhrn	1
1. Úvod	2
2. Metodika	3
2.1. Historický seznam ptáků Prahy	3
2.2. Srovnání desetiletých období 1936–1945 a 2011–2020	3
2.3. Avifauna Prahy z hlediska ochrany přírody	3
2.4. Taxonomie a názvosloví	3
3. Historický seznam ptáků Prahy	4
4. Srovnání Wahlova období (1936–1945) s dneškem (2011–2020)	7
5. Stav pražské avifauny z hlediska ochrany přírody v letech 2011–2020	12
6. Faktory ovlivňující zjištěné změny v avifauně Prahy	13
7. Literatura	15
8. Přílohy a legenda k přílohám	III

Doporučený způsob citování:

Voříšek P., Hora J., Cepák J., Fuchs R., Sedláček O. & Škopek J. 2021: Avifauna Prahy a její změny. Česká společnost ornitologická, Praha.

Ilustrace: Jan Hošek

Grafická úprava: Jiří Kaláček (kalacek.cz)

Poděkování

Za cenné připomínky k seznamu ptáků Prahy, poskytnutí literatury či informací ze sbírek či dalších potřebných údajů vztahujících se k ptactvu Prahy děkujeme: T. Bělkovi, P. Bergmannovi, M. Břejškovi, J. Grünwaldovi, J. Huškovi, B. Chutnému, J. Chytilovi, M. Jelínkovi, J. Krejčíkovi, J. Kubíčkoví, B. Murinovi, F. Novákovi, K. Píthartovi, F. Pojerovi, J. Šímkovi, K. Šťastnému, J. Veselému a L. Viktorovi.

Publikace vychází s podporou Magistrátu Hlavního města Prahy.

Data v Příloze 1 jsou volně k dispozici pod licencí **Creative Commons BY-SA 4.0 International**

ISBN 978-80-87572-60-3

Souhrn

- Na území Prahy bylo od roku 1800 do roku 2020 zjištěno 285 ptačích druhů, z nich 146 alespoň jednou v Praze hnízdilo a u devíti druhů je hnízdění pravděpodobné či možné.
- Nejvíce jsou v pražské avifauně zastoupeni vrubozobí, dlouhokřídlí a pěvci.
- Na území Prahy již nehnízdí 11 druhů, které dnes všechny patří mezi tzv. zvláště chráněné druhy.
- V době V. Wahla (1936–1945) bylo v Praze zaznamenáno 182 ptačích druhů.
- V současnosti (2011–2020) bylo v Praze zjištěno 247 druhů.
- Jen čtyři druhy zjištěné v letech 1936–1945 nebyly zjištěny v současnosti (2011–2020), naproti tomu se v současnosti v Praze objevilo 69 druhů, které v době V. Wahla zjištěny nebyly. Čistý nárůst v počtu druhů tedy činí 65.
- Z hnízdících vymizelo z Prahy od doby V. Wahla pět druhů, naopak nově v současnosti hnízdí 37 druhů. Čistý nárůst v počtu druhů tedy činí 32.
- Nové druhy v současnosti přibýly bez ohledu na jejich tahové chování či hlavní typ potravy. Počet druhů narostl také ve všech skupinách podle vazby na prostředí, i když nejvýrazněji se jeví nárůst počtu mokřadních druhů, zejména těch zimujících.
- Pozoruhodný je vznik významného zimoviště vodních ptáků na Vltavě, i když počty zimujících ptáků v současnosti ve srovnání s 90. lety 20. století poklesly.
- Za pozorovanými změnami v pražské avifauně lze vidět i zvětšování rozlohy města, nárůst podílu zeleně (lesy, parky), vodních ploch či změnu klimatu. Vliv na výskyt a chování ptáků ve městě má také zvýšený hluk, množství překážek a nástrah v podobě např. skleněných ploch apod. Přesto se ukazuje, že adaptace ptačích druhů na život v prostředí velkoměsta stále pokračuje a dnes mezi městskými druhy nacházíme i takové, které byly v době V. Wahla typické pro lesy nebo otevřenou krajinu mimo městské prostředí.
- V hodnocení změn v pražské avifauně je ale nutno vést v patrnosti i to, že od dob V. Wahla se výrazně zvýšil počet ornitologů a pozorovatelů ptáků a tím také vzrostla šance objevit i více druhů.
- Nezanedbatelná část ptačích druhů vyskytujících se v Praze v současnosti patří mezi druhy chráněné či ohrožené: z 247 druhů zjištěných v období 2011–2020 je 99 zařazeno mezi tzv. zvláště chráněné druhy, 59 druhů patří mezi druhy uvedené v příloze I směrnice o ptácích a 14 druhů se nachází na Červeném seznamu Evropy.

1. Úvod

Podíl lidí žijících ve městech se zvyšuje a stěhování lidí do měst se stalo **globálním trendem**. S tím roste i zájem o význam městského prostředí pro živou přírodu a její jednotlivé složky. Město představuje pro organismy nový typ prostředí a adaptace na něj probíhá přímo před našima očima. Ve výzkumu urbanizace hrají přední roli ptáci, mimo jiné pro svou atraktivitu pro člověka a také díky tomu, že sledování ptáků je rozšířený koníček mnoha lidí. Díky tomu máme k dispozici údaje rozsahem, časovým obdobím a hloubkou detailu větší než u ostatních skupin živočichů.

V tomto kontextu je průkopnická publikace Veleslava Wahla *Pražské ptactvo*, která vyšla nejprve v roce 1944 a vzápětí ještě v roce 1945 (Wahl 1945). Autor v knize shrnul na svou dobu mimořádně inovativním způsobem poznatky o avifauně Prahy a doplnil je o množství úvah a postřehů o ekologii ptáků a jejich ochraně. Wahl byl ovšem kromě své ornitologické činnosti aktivní také v odboji proti totalitním režimům: zúčastnil se domácího odboje proti nacismu a posléze i proti komunistickému režimu. V roce 1950 byl za svou odbojovou činnost popraven. Nestihl tak již své dílo o pražském ptactvu vylepšit a případně vydat znovu. Přání, aby *Pražské ptactvo* bylo vylepšeno a vydáno znovu, vyjádřil ve své poslední vůli a toto přání se v současnosti chystá naplnit kolektiv autorů pod hlavičkou České společnosti ornitologické (ČSO). Výchozím materiálem pro toto dílo je aktualizovaný seznam ptáků Prahy.

Předkládaná publikace shrnuje dostupné historické poznatky o výskytu ptačích druhů na území hlavního města od roku 1800 do současnosti a srovnává výskyt ptačích druhů v období let 1936–1945 (období, z něhož pochází většina Wahlových údajů) se současností (2011–2020). Cílem srovnání je podat základní přehled o změnách ve složení avifauny Prahy a poskytnout data pro případné podrobnější hodnocení.

2. Metodika

2.1. Historický seznam ptáků Prahy

Historický seznam obsahuje všechny druhy ptáků zjištěné v Praze od roku 1800 do konce roku 2020. Základem byl seznam ptáků Hanáka (1983), v němž autor shrnul údaje, které publikovali Frič (1866), Rozum (1935) Komárek (1941), Wahl (1945), Baum (1955) a Hanzák & Kruis (1976, 1977), a doplnil je seznamem druhů v období 1945–1982. Dalšími zdroji byly následně výsledky mapování hnízdního rozšíření ptáků Prahy (Fuchs et al. 2002), početné publikace týkající se ptáků Prahy, nepublikované inventarizační průzkumy, studie, diplomové a jiné vysokoškolské práce, faunistická pozorování uveřejněná tiskem (Zprávy ČsOS, Zprávy ČSO) či ve faunistických databázích (**Avif**, **Faunistická komise ČSO**, **NDOP (AOPK ČR 2021)**, **eBird**), archiv Kroužkovací stanice Národního muzea (archiv KS NM). V seznamu jsou uvedeny i nepůvodní druhy, tj. druhy pocházející z introdukované, samostatně se udržující populace na našem nebo cizím území a druhy, u kterých je přirozený výskyt možný, ale existuje významná pravděpodobnost původu z chovu nebo zajetí. Vyčleněny jsou druhy uvedené v přehledech dřívějších autorů, ale s nejistou lokalizací („u Prahy“, z „okolí Prahy“ apod.), podle které nelze jednoznačně rozhodnout, zda šlo o výskyt v současných hranicích Prahy či mimo ně, a druhy s výskytem jen vně hranic. Kategorie výskytu jsou vysvětleny v legendě Přílohy 1.

2.2. Srovnání desetiletých období 1936–1945 a 2011–2020

Z publikace Pražské ptactvo (Wahl 1945) byly vyčleněny druhy s výskytem v desetiletém období 1936–1945 s výjimkou druhů s výskytem mimo současné hranice Prahy či nejistou lokalizací. Ve výjimečných případech byl seznam druhů z let 1936–1945 doplněn o druhy, které se v té době v Praze prokazatelně vyskytly, ale v druhích uvedených Wahlem (1945) chybí. Zdrojem informací pro seznam druhů s výskytem v letech 2011–2020 byly zejména databáze **Avif**, **NDOP (AOPK ČR 2021)**, **Faunistická komise ČSO** a **eBird** a literární zdroje. Každému druhu v obou seznamech byla přidělena kategorie výskytu.

Srovnání zahrnuje:

- Celkový počet druhů, počet druhů hnízdicích a nehnízdících.
- Počet druhů v jednotlivých řádech a čeledích.
- Počet druhů ve skupinách podle hlavního typu prostředí.
- Počet druhů ve skupinách podle typu potravy.
- Počet druhů podle tahového chování.

Do analýzy změn v počtech a složení hnízdicích druhů v době Wahla a dnes je také zahrnuto 127 druhů zjištěných během mapování v letech 1985–1989 (Fuchs et al. 2002).

Vlastnosti druhů použité pro srovnání byly použity podle práce Storchové & Hořáka (2018).

2.3. Avifauna Prahy z hlediska ochrany přírody

Posuzováno je složení avifauny v období 2011–2020 z hlediska zastoupení

- zvláště chráněných druhů (příloha III vyhlášky č. 395/1992 Sb.),
- druhů přílohy I směrnice o ptácích (Směrnice Rady č. 2009/147/ES, o ochraně volně žijících ptáků)
- **Evropského červeného seznamu ptáků** (BirdLife International 2021)

2.4. Taxonomie a názvosloví

Pro oba seznamy je použita taxonomie HBW/BirdLife International – **HBW and BirdLife Taxonomic Checklist v5**. České názvosloví podle **Názvoslovné komise ČSO** (2021).

3. Historický seznam ptáků Prahy

Historický seznam ptáků zaznamenaných na území Prahy obsahuje 285 druhů (Příloha 1). Z nich 11 bylo zjištěno pouze v období 1800–1945. Zařazeny jsou i čtyři nepůvodní druhy: berneška velká (*Branta canadensis*), morčák chocholatý (*Lophodytes cucullatus*), husice nilská (*Alopochen aegyptiaca*) a husice rezavá (*Tadorna ferruginea*). V případě některých výskytů těchto druhů však mohlo jít i o uprchlíky z chovů.

Do samostatného seznamu je zařazeno 12 druhů uvedených v přehledech dřívějších autorů, ale s nejistou lokalizací („u Prahy“, z „okolí Prahy“ apod.), podle které nelze jednoznačně rozhodnout, zda šlo o výskyt v současných hranicích Prahy či mimo ně, a s výskytem jen vně hranic. K nim je přiřazen i jeden druh, jehož pozorování Faunistická komise (FK) ČSO neakceptovala, a jeden druh s výskytem před rokem 1800 (Příloha 2).

Z 285 druhů aspoň jednou hnízdilo 146 druhů (vč. vymizelých), u devíti druhů je hnízdění pravděpodobné či možné, 19 druhů bylo zastíženo pouze na tahu, 45 druhů na tahu a při zimování. V případě zbývajících 66 druhů jde o zatoulance, z nichž u 46 druhů víme jen o jednom až třech výskytech za celé období 1800–2020.

Největším počtem druhů jsou zastoupeni vrubozobí (Anseriformes), dlouhokřídlí (Charadriiformes) a pěvci (Passeriformes). Nejvíce druhů je z čeledi kachnovití (*Anatidae*), slukovití (*Scolopacidae*), rackovití (*Laridae*), jestřábovití (*Accipitridae*) a z pěvců lejskovití (*Muscicapidae*) a pěnkavovití (*Fringillidae*). Zastoupení jednotlivých řádů a čeledí dokumentuje Tab. 1.

Z Prahy jako hnízdící vymizelo 11 druhů: tetřev hlušec (*Tetrao urogallus*), čírka modrá (*Spatula querquedula*), potápka černokrká (*Podiceps nigricollis*), lelek lesní (*Caprimulgus europaeus*), dytík úhorní (*Burhinus oediconemus*), vodouš rudonohý (*Tringa totanus*), sýček obecný (*Athene noctua*), skřivan lesní (*Lullula arborea*), skalník zpěvný (*Monticola saxatilis*), linduška úhorní (*Anthus campestris*) a strnad zahradní (*Emberiza hortulana*). Lze k nim přiřadit i tetřívka obecného (*Tetrao tetrix*), který se v současných hranicích Prahy v minulosti vyskytoval pravidelněji, ale zřejmě nehnízdil (Příloha 1). Ve všech případech jde o druhy, které jsou uvedeny v seznamu zvláště chráněných druhů v ČR.

Oproti období 1800–1945 se v letech 1946–2020 v Praze vyskytlo 58 druhů, z toho 11 hnízdících, 13 nehnízdících a 34 zatoulanců (Příloha 3).

Tab. 1: Počet druhů v jednotlivých řádech a čeledích v obdobích 1936–1945, 2011–2020 a 1800–2020.

Řád	Čeďed'	Počet druhů			
		1936–1945	2011–2020	1800–2020	
Hrabaví (Galiiformes)	Bažantovití (<i>Phasianidae</i>)	3	3	5	
Vrubozobí (Anseriformes)	Kachnovití (<i>Anatidae</i>)	20	27	30	
Potápky (Podicipediformes)	Potápkovití (<i>Podicipedidae</i>)	3	5	5	
Měkkozobí (Columbiformes)	Holubovití (<i>Columbidae</i>)	4	5	6	
Lelkové a svišťouni (Caprimulgiformes)	Lelkovití (<i>Caprimulgidae</i>)	1	1	1	
	Rorýsovití (<i>Apodidae</i>)	2	2	2	
Kukačky (Cuculiformes)	Kukačkovití (<i>Cuculidae</i>)	1	1	1	
Krátkokřídílí (Gruiformes)	Chřástalovití (<i>Rallidae</i>)	6	5	6	
	Jeřábovití (<i>Gruidae</i>)	1	1	1	
Potáplice (Gaviiformes)	Potáplícovití (<i>Gaviidae</i>)	2	2	2	
Čápi (Ciconiiformes)	Čápovití (<i>Ciconiidae</i>)	2	2	2	
Brodiví a pelikáni (Pelecaniformes)	Volavkovití (<i>Ardeidae</i>)	4	7	7	
Veslonozí (Suliformes)	Kormoránovití (<i>Phalacrocoracidae</i>)	1	2	2	
	Dytíkovití (<i>Burhinidae</i>)	0	0	1	
	Ústříčnickovití (<i>Haematopodidae</i>)	0	1	1	
Dlouhokřídílí (Charadriiformes)	Tenkozobcovití (<i>Recurvirostridae</i>)	0	1	2	
	Kulíkovití (<i>Charadriidae</i>)	4	4	6	
	Slukovití (<i>Scolopacidae</i>)	8	16	19	
	Rackovití (<i>Laridae</i>)	4	17	20	
	Chaluhovití (<i>Stercorariidae</i>)	1	0	4	
	Sovy (Strigiformes)	Sovovití (<i>Tytonidae</i>)	1	1	1
Dravci (Accipitriformes)	Puštíkovití (<i>Strigidae</i>)	5	8	8	
	Orlovcovití (<i>Pandionidae</i>)	0	1	1	
	Jestřábovití (<i>Accipitridae</i>)	9	13	19	
Srostloprstí (Coraciiformes)	Dudkovití (<i>Upupidae</i>)	1	1	1	
	Vlhovití (<i>Meropidae</i>)	0	1	1	
	Mandelíkovití (<i>Coraciidae</i>)	0	0	1	
	Ledňáčkovití (<i>Alcedinidae</i>)	1	1	1	
Šplhavci (Piciformes)	Datlovití (<i>Picidae</i>)	6	8	9	
Sokoli (Falconiformes)	Sokolovití (<i>Falconidae</i>)	4	6	6	
	Žluovití (<i>Oriolidae</i>)	1	1	1	
	Žuhýkovití (<i>Laniidae</i>)	3	2	3	
	Krkavcovití (<i>Corvidae</i>)	6	7	7	
	Sýkorovití (<i>Paridae</i>)	6	6	7	
	Moudivláčkovití (<i>Remizidae</i>)	0	1	1	
	Skřivanovití (<i>Alaudidae</i>)	3	4	4	
	Sýkořicovití (<i>Panuridae</i>)	0	1	1	
	Pěvci (Passeriformes)	Rákosníkovití (<i>Acrocephalidae</i>)	5	7	8
		Cvrčilkovití (<i>Locustellidae</i>)	1	3	3
		Vlaštovkovití (<i>Hirundinidae</i>)	3	3	3
		Budníčkovití (<i>Phylloscopidae</i>)	3	5	6
		Mlynaříkovití (<i>Aegithalidae</i>)	1	1	1
		Pěnicovití (<i>Sylviidae</i>)	5	5	5
		Šoupálkovití (<i>Certhiidae</i>)	2	2	2

Řád	Čeleď	Počet druhů		
		1936–1945	2011–2020	1800–2020
Pěvci (Passeriformes)	Brhlíkovití (<i>Sittidae</i>)	1	1	1
	Střízlíkovití (<i>Troglodytidae</i>)	1	1	1
	Skorcovití (<i>Cinclidae</i>)	1	1	1
	Špačkovití (<i>Sturnidae</i>)	1	2	2
	Drozdovití (<i>Turdidae</i>)	5	6	6
	Lejskovití (<i>Muscicapidae</i>)	12	13	14
	Králíčkovití (<i>Regulidae</i>)	2	2	2
	Brkoslavovití (<i>Bombycillidae</i>)	1	1	1
	Pěvuškovití (<i>Prunellidae</i>)	1	1	1
	Vrabcovití (<i>Passeridae</i>)	2	2	3
	Konipasovití (<i>Motacillidae</i>)	6	9	9
	Pěnkavovití (<i>Fringillidae</i>)	12	13	13
	Ostružkovití (<i>Calcariidae</i>)	0	1	2
	Strnadovití (<i>Emberizidae</i>)	4	4	6
Celkem druhů		182	247	285

4. Srovnání Wahlova období (1936–1945) s dneškem (2011–2020)

Ve druhém vydání knihy Pražské ptactvo (Wahl 1945) je uvedeno celkem 224 druhů, z toho šest druhů ve dvou poddruzích (vrána obecná *Corvus corone*, ořešník kropenatý *Nucifraga caryocatactes*, strakapoud velký *Dendrocopos major*, káně lesní *Buteo buteo*, budníček menší *Phylloscopus collybita* a hýl obecný *Pyrrhula pyrrhula*). U 41 druhů je uveden pouze výskyt do roku 1935, z toho jsou čtyři druhy s nejistou lokalizací a 11 druhů mimo současné hranice Prahy; sedm resp. čtyři z těchto druhů se vyskytlo po roce 1945. Osm ze zbývajících 26 druhů už v dalších obdobích v Praze nikdy zjištěno nebylo. Ve Wahlově knize ovšem chybí šest druhů, o jejichž výskytu v Praze do roku 1935 jsou zprávy v literatuře: orel volavý (*Clanga clanga*), orel královský (*Aquila heliaca*), moták lužní (*Circus pygargus*), poštolka rudonohá (*Falco vespertinus*), skřivan ouškatý (*Eremophila alpestris*) a slavík tmavý (*Luscinia luscinia*).

Z období 1936–1945 je v Pražském ptactvu 183 druhů, z toho pět druhů s výskytem mimo současné hranice Prahy, z nichž čtyři byly v Praze zjištěny v jiných časových obdobích. V současných hranicích Prahy tedy podle Wahla v letech 1936–1945 žilo či se vyskytlo 178 druhů ptáků. Do knihy však Wahl nezařadil rorýse velkého (*Tachymarptis melba*), kterého sám pozoroval v roce 1944 (Fauna 2005), a holuba domácího (*Columba livia f. domestica*), který v té době byl samozřejmě početným celoročně se vyskytujícím městským ptákem. Podle dalších pramenů se též v Praze v době Wahla vyskytovaly a dokonce hnízdily i dva další druhy, uvedené v knize jen s výskyty před rokem 1936:

Skorec vodní (*Cinclus cinclus*): ve 40. letech hnízdění na Radotínském potoce (Fuchs et al. 2002).

Bramboraček hnědý (*Saxicola rubetra*): Baum (1955) píše o nálezu hnízda, avšak bez konkrétního data a místa, a dále uvádí výskyt na obou březích Vltavy, u Hodkoviček a na druhém břehu až k Berounce a podle ní až k Černošicím a že obýval i závodíště u Chuchle.

Další druhy, které sice Wahl pro Prahu uvádí, ale bez hnízdění, hnízdily i v jeho době, avšak informace se k němu nedostaly. Jsou to tyto druhy:

Čejka chocholatá (*Vanellus vanellus*): ve 40. letech početné hnízdění u Milíčova, Kunratic, v Hostavicích a Záběhlicích (Fuchs et al. 2002).

V období 2011–2020 byl v Praze zaznamenán výskyt 247 druhů (Tab. 2) a mezi nimi nebyly jen čtyři druhy z let 1936–1945: chřástal malý (*Zapornia parva*), chaluha příživná (*Stercorarius parasiticus*), orel skalní (*Aquila chrysaetos*) a tuhyk rudohlavý (*Lanius senator*). Naopak oproti období 1936–1945 je v seznamu druhů 2011–2020 69 nových druhů (Příloha 4).

Srovnání změn v počtech hnízdících druhů je možné pro tři období, 1936–1945, 1985–1989 a 2011–2020 (Tab. 3). Pozoruhodný je zejména nárůst počtu hnízdících vrubozobých, což souvisí s nárůstem počtu vodních a mokřadních druhů (viz dále).

Hnízdící druhy nové

Ve srovnání s knihou Pražské ptactvo v letech 2011–2020 hnízdilo 37 druhů, které v době Wahla nehnízdily. Z prokazatelně nově hnízdících druhů jsou nejvýznamnější následující:

Labuť velká (*Cygnus olor*)

První hnízdění v Praze bylo zaznamenáno v roce 1976 (Fuchs et al. 2002), v roce 1988 tu již hnízdilo 27 párů, z toho 8 párů na Vltavě (J. Hora unpubl.). Podobný počet hnízdících párů byl zjištěn i při sčítání v roce 2021, na

Ledňáček říční (*Alcedo atthis*): od roku 1945 hnízdil v Královské oboře a v té době také na Radotínském a Kunratickém potoce (Fuchs et al. 2002).

Kavka obecná (*Corvus monedula*): několik hnízdišť uvádí Baum (1955).

Strnad rákosní (*Emberiza schoeniclus*): mláďata kroužkována v roce 1945 (Fuchs et al. 2002).

Lze také předpokládat, že pozornosti uniklo hnízdění křepelky polní (*Coturnix coturnix*) na polích v okrajových částech a zejména za hranicemi tehdejší Velké Prahy a potápky malé (*Podiceps ruficollis*) na pražských rybnících.

Všechny tyto druhy jsou tedy v přehledu druhů hnízdících v době 1936–1945 zahrnuty (Tab. 2).

Vltavě 12 párů (J. Krejčík in litt.). Vznik a vývoj pražské populace spadá do období populační exploze druhu na území ČR v 70. a 80. letech 20. století.

Hrdlička zahradní (*Streptopelia decaocto*)

Na území ČR je novým druhem od 40. let 20. století. V Praze se poprvé objevila v roce 1947 (Petrbok 1947, Černý 1955). V 60. letech již početně osídlila všechny pražské parky, zahrady, hřbitovy, vilové čtvrti i centrum města (Fuchs et al. 2002).

Výr velký (*Bubo bubo*)

Baum (1955) zmiňuje zástřel výra v roce 1918 u Zbraslavi a Wahl (1945) postřelení jedince na podzim 1936 u Modřan. Při mapování v letech 1985–1989 bylo po jednom hnízdicím páru zjištěno v Prokopském údolí a Radotínském údolí (Fuchs et al. 2002). V posledních letech bylo možné houkání výrů slyšet nejen na uvedených lokalitách, ale i na Barrandovských skalách a na skalách kolem Vltavy na severním okraji Prahy.

Strakapoud prostřední (*Leiopicus medius*)

O hnízdním výskytu strakapouda prostředního na území Prahy se ze starších ornitologů nikdo nezmiňuje. Jen Frič (1872) píše, že tento strakapoud byl dvakrát pozorován v okolí Prahy. V 50. letech byly zprávy o jeho výskytu pouze z obory Hvězda (Fuchs et al. 2002). Od té doby se postupně rozšířil a dnes se s ním setkáme na řadě lokalit. Šíření strakapouda prostředního v Praze je v souladu s jeho šířením v ČR.

Sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*)

V roce 1995 zahnízdili sokoli v Praze poprvé. V tomto roce bylo hnízdění neúspěšné, v roce následujícím již úspěšné (Peške 1996, 1997, L. Peške in Fuchs et al. 2002). Hnízdění v historickém centru města pokračovalo až do roku 2001, kdy sokoli v centru přestali hnízdit. Opětovně zahnízdili v roce 2013 v budce pro ně speciálně připravené na průmyslovém komíně. V následujících letech již pravidelně hnízdí několik párů, **v roce 2018 to bylo 5 párů.**

Moudivláček lužní (*Remiz pendulinus*)

První zpráva o jeho výskytu pochází z března 1957 od Berounky u Radotína (Brejcha 1961) a první doklady o hnízdním výskytu byly získány na rybnících u Kunratic, kde již v červenci 1968 kroužkoval Z. Žibřid mladého

ptáka na rybníku Šeberáku (Fuchs et al. 2002). V letech 1978 a 1979 bylo prokázáno hnízdění na území zoo v Troji (Dřevo et al. 1979). V letech 1985–1989 hnízdil na osmi lokalitách (Fuchs et al. 2002). Od počátku tohoto století moudivláčeků v Praze opět ubývá tak, jak je tomu v celé ČR.

Slavík modráček (*Cyanecula svecica*)

Ještě v letech 2001–2003 nebyl hnízdní výskyt modráčka v pražských čtvrcích zaznamenán (Šťastný et al. 2006). Výskyty v hnízdní době jsou zaznamenávány až od roku 2010 (Avif), hnízdění prokázal B. Chutný (in litt.) 11. 5. 2017 nálezem hnízda s pěti mláďaty v suchém poldru Čihadla u Svěpravického potoka. Modráčci ale pravděpodobně hnízdili již před tímto rokem. Od té doby modráček v Praze pravděpodobně nadále hnízdí.

Zajímavostí jsou volné kolonie dvou volavkovitých druhů na území Zoo Praha:

Kvakoš noční (*Nycticorax nycticorax*)

Základ populace je z ptáků chovaných v Zoo Praha a poprvé vypuštěných v roce 1996, ale již ve druhém roce se k párům z chovu přidal první „divoký“. V roce 1998 zahnízdili ptáci z chovu a v následujícím roce se do hnízdění zapojili tažní ptáci. Zhruba od roku 2003 je kolonie plně soběstačná a striktně tažná; původní jedinci už vymřeli (K. Pithart in litt.). Nepravidelně jednotlivé páry zahnízdí i ve Stromovce (Avif).

Volavka popelavá (*Ardea cinerea*)

První pár se spontánně usídlil a vyhnízdil v zoo v roce 2011, za čtyři roky hnízdilo už přes 30 párů a v roce 2020 přes 80 párů. V roce 2015 vznikla dceřiná kolonie u Počernického rybníka a do roku 2020 vzrostla z jednoho na 27 párů (Pithart 2019 a in litt., J. Grünwald in litt.).

Tab. 2: Počet druhů zjištěných v Praze v době V. Wahla (1936–1945), v současnosti (2011–2020) a za celou historii (1800–2020). Počty druhů v kategoriích podle charakteru výskytu.

	1936–1945	2011–2020	1800–2020
Druhy hnízdicí	108	140	155
Druhy nehnízdící	41	71	64
Zatoulanci	33	36	66
Druhy celkem	182	247	285

Tab. 3: Počty v Praze hnízdících druhů v letech 1936–1945, 1985–1989 a 2011–2020 podle řádů a čeledí.

Řád	Čeleď	Počet druhů		
		1936–1945	1985–1989	2011–2020
Hrabaví (Galliiformes)	Bažantoví (<i>Phasianidae</i>)	3	3	3
Vrubozobí (Anseriformes)	Kachnoví (<i>Anatidae</i>)	1	8	9
Potápky (Podicipediformes)	Potápkoví (<i>Podicipedidae</i>)	2	3	2
Měkkozobí (Columbiformes)	Holuboví (<i>Columbidae</i>)	4	4	5
Lelkové a svišťouni (Caprimulgiformes)	Lelkoví (<i>Caprimulgidae</i>)	1	0	0
	Rorýsoví (<i>Apodidae</i>)	1	1	1
Kukačky (Cuculiformes)	Kukačkoví (<i>Cuculidae</i>)	1	1	1
Krátkokřídlí (Gruiformes)	Chřástaloví (<i>Rallidae</i>)	3	3	4
Čápi (Ciconiiformes)	Čápoví (<i>Ciconiidae</i>)	0	0	1
Brodiví a pelikáni (Pelecaniformes)	Volavkoví (<i>Ardeidae</i>)	0	0	4
	Kulíkoví (<i>Charadriidae</i>)	1	2	2
Dlouhokřídlí (Charadriiformes)	Slukoví (<i>Scolopacidae</i>)	0	2	2
	Rackoví (<i>Laridae</i>)	1	1	1
Sovy (Strigiformes)	Sovoví (<i>Tytonidae</i>)	1	1	1
	Pušťíkoví (<i>Strigidae</i>)	3	4	4
Dravci (Accipitriformes)	Jestřáboví (<i>Accipitridae</i>)	3	5	7
Srostloprstí (Coraciiformes)	Dudkoví (<i>Upupidae</i>)	1	0	1
	Ledňáčkoví (<i>Alcedinidae</i>)	1	1	1
Šplhavci (Piciformes)	Datloví (<i>Picidae</i>)	6	7	7
Sokoli (Falconiformes)	Sokoloví (<i>Falconidae</i>)	2	2	3
	Žluvoví (<i>Oriolidae</i>)	1	1	1
	Ťuhýkoví (<i>Laniidae</i>)	1	2	2
	Krkavcoví (<i>Corvidae</i>)	5	5	6
	Sýkoroví (<i>Paridae</i>)	5	6	6
	Moudivláčkoví (<i>Remizidae</i>)	0	1	1
	Skřivanoví (<i>Alaudidae</i>)	3	2	2
	Rákosníkoví (<i>Acrocephalidae</i>)	5	5	5
	Cvrčilkoví (<i>Locustellidae</i>)	1	3	3
	Vlaštovkoví (<i>Hirundinidae</i>)	3	3	3
	Budníčkoví (<i>Phylloscopidae</i>)	3	3	3
	Mlynaříkoví (<i>Aegithalidae</i>)	1	1	1
	Pěnicoví (<i>Sylviidae</i>)	5	5	5
	Šoupálkoví (<i>Certhiidae</i>)	2	2	2
	Brhlíkoví (<i>Sittidae</i>)	1	1	1
	Střízlíkoví (<i>Troglodytidae</i>)	1	1	1
	Skorcoví (<i>Cinclidae</i>)	1	1	1
	Špačkoví (<i>Sturnidae</i>)	1	1	1
	Drozdoví (<i>Turdidae</i>)	3	4	4
	Lejskoví (<i>Muscicapidae</i>)	9	10	12
	Králíčkoví (<i>Regulidae</i>)	2	2	2
	Pěvuškoví (<i>Prunellidae</i>)	1	1	1
	Vrabcoví (<i>Passeridae</i>)	2	2	2
Konipasoví (<i>Motacillidae</i>)	5	4	4	
Pěnkavoví (<i>Fringillidae</i>)	8	10	9	
Strnadoví (<i>Emberizidae</i>)	4	3	3	
Celkem druhů		108	127	140

Hnízdící druhy vymizelé

V období 2011–2020 lze jako vymizelé hnízdící druhy oproti letům 1936–1945 hodnotit pět druhů (Příloha 5).

Lelek lesní (*Caprimulgus europaeus*)

Poslední hnízdění v Praze bylo doloženo v roce 1979 na rozestavěném Jižním Městě v sousedství Milíčovského lesa (M. Zaňka, J. Formánek, J. Škopek in Fuchs et al. 2002). V posledních letech je lelek zjišťován jen při cílených odchycích při podzimním tahu (**Avif**).

Sýček obecný (*Athene noctua*)

Poslední pozorování: 18. 3. 2012 2 ex. v okolí zoo, Troja (J. Nacházal & M. Nacházalová, **Avif**) – zřejmě ptáci z vypouštění ze Zoo Praha, v roce 2009 pár u Vltavy dokonce hnízdil (K. Pithart in litt.).

Skřivan lesní (*Lullula arborea*)

Hanzák & Kruis (1976) skřivana lesního vůbec nezmínili, Fuchs et al. (2002) jej uvedli v seznamu nehnízdících druhů a z let 2011–2020 je známo jen několik údajů z doby tahu (**Avif**).

Linduška úhorní (*Anthus campestris*)

Fuchs et al. (2002) lindušku úhorní zařadili mezi druhy hnízdící v minulosti s poznámkou, že její hnízdění výskyt na rozlehlých ruderalních plochách a polích ležících ladem na okraji Prahy není vyloučen. V letech 2011–2020 jsou jen nepravidelně zaznamenávány ojedinělé výskyty jednotlivých lindušek, někdy i dvojic při jarním a podzimním tahu (**Avif**).

Strnad zahradní (*Emberiza hortulana*)

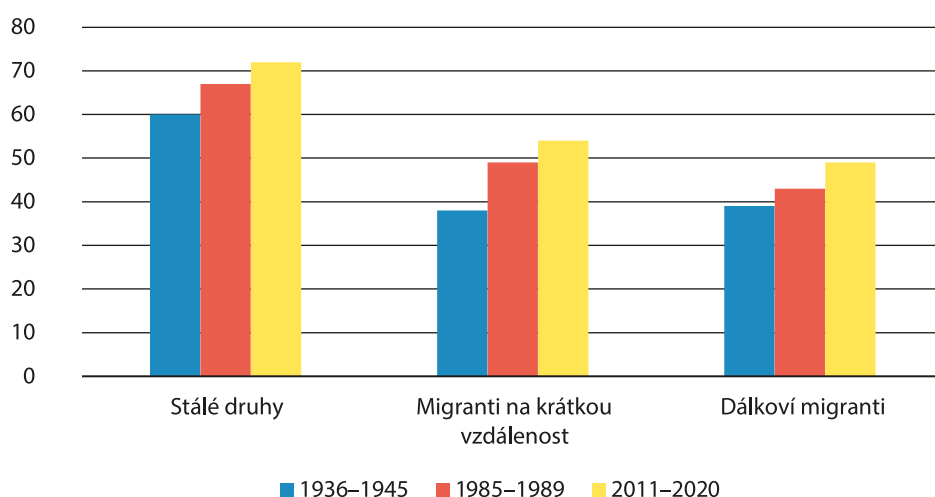
Po roce 2000 bývají nepravidelně zastíženi převážně jednotliví protahující ptáci – na jaře na přelomu dubna a května, na podzimním tahu od července do začátku září (**Avif**).

U dalších sedmi druhů (symbol h?) hnízdících v době V. Wahla je možné, že stále ještě na území Prahy hnízdí. U všech byly zaznamenány výskyty v hnízdění době. Nejpravděpodobnější je hnízdění dudka chocholatého (*Upupa epops*) se značným počtem pozorování v hnízdění době (**Avif**).

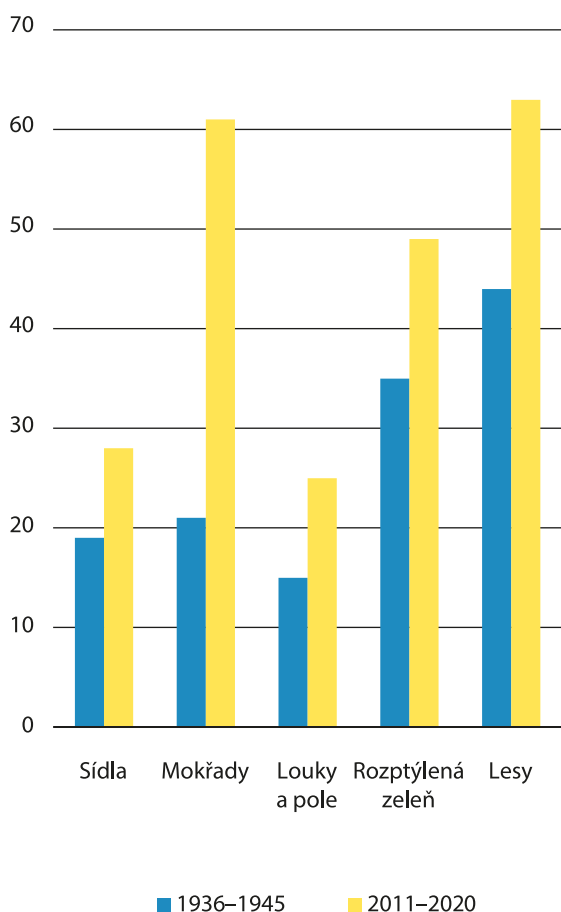
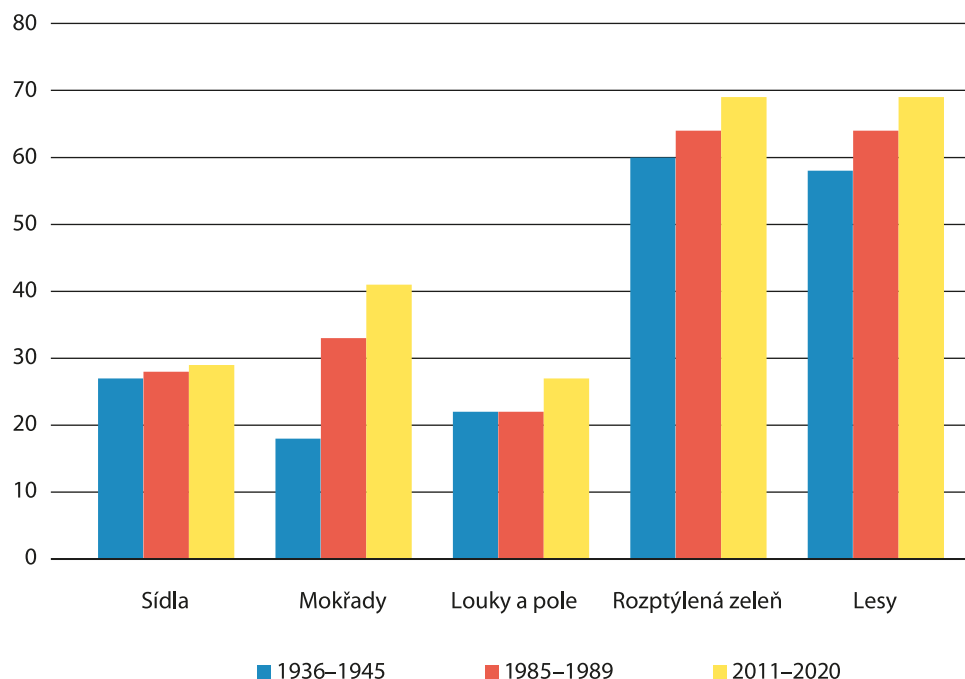
Charakteristiky druhů a změny v avifauně Prahy

Srovnání změn v počtu hnízdících druhů mezi obdobími 1936–1945, 1985–1989 a 2011–2020 naznačuje, že druhy přibýly bez ohledu na jejich tahové chování (Obr. 1). Podobně narostl počet hnízdících druhů v hlavních typech prostředí, i když nárůst hnízdících druhů typických pro lidská sídla je minimální, málo též přibýlo druhů charakteristických pro louky a pole. Markantní je naopak zejména nárůst počtu mokřadních druhů (Obr. 2). Podobně jako u hnízdících druhů je výrazný i nárůst počtu zimujících mokřadních druhů (Obr. 3). Ten lze zejména přičíst vzniku významného zimoviště vodních ptáků na Vltavě. Na rozdíl mezi sídly a lesy se významně podílejí stěhovavé druhy, které v současnosti začínají více méně pravidelně, většinou v malém počtu zimovat. U druhů v Praze hnízdících narostl od období 1936–1945 až do současnosti také počet druhů ve všech kategoriích podle hlavní složky potravy v hnízdění období (Obr. 4).

Obr. 1:
Srovnání počtu
druhů (osa y)
hnízdících v Praze
v letech 1936–1945,
1985–1989
a v 2011–2020
podle typu tahu.

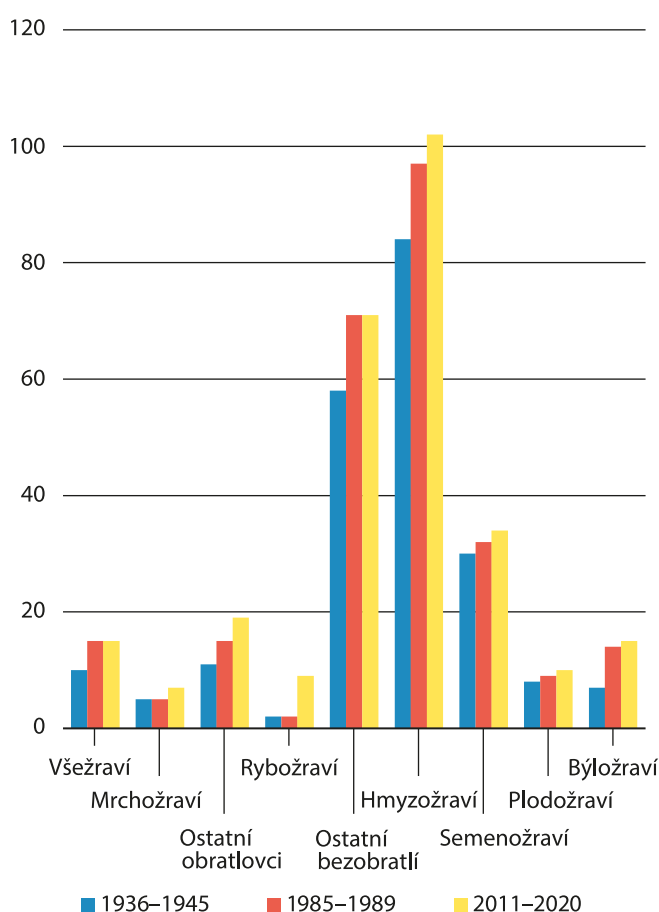

Obr. 2:
Srovnání počtu druhů (osa y) hnízdících v Praze v letech 1936–1945, 1985–1989 a v 2011–2020 podle hlavních typů prostředí.

Obr. 3:

Srovnání počtu zimujících druhů (osa y) v Praze v letech 1936–1945 a 2011–2020 podle hlavních typů prostředí.

Obr. 4:

Srovnání počtů druhů (osa y) hnízdících v Praze v letech 1936–1945, 1985–1989 a v 2011–2020 podle hlavní složky potravy v době hnízdění.

5. Stav pražské avifauny z hlediska ochrany přírody v letech 2011–2020

Z celkového počtu 247 druhů, jejichž výskyt byl zaznamenán v letech 2011–2020, je 99 druhů uvedeno v seznamu zvláště chráněných druhů v příloze III vyhlášky č. 395/1992 Sb., 59 druhů v příloze I směrnice o ptácích a 14 druhů v Červeném seznamu ptáků Evropy (BirdLife International 2021) v kategoriích druh ohrožený a zranitelný (Tab. 4). Z uvedených počtů je pro Prahu významná jen část hnízdících a nehnízdících druhů.

Tab. 4: Stav avifauny Prahy z hlediska ochrany přírody (období 2011–2020)

	2011–2020 celkem	ZCHD			Příloha I	ČS Evropy	
		KO	SO	O		EN	VU
Druhy hnízdící	140	7	24	21	21	0	4
Druhy nehnízdící	71	12	22	4	28	1	8
Zatoulanci	36	3	4	2	10	0	1
Druhy celkem	247	22	50	27	59	1	13

ZCHD – zvláště chráněné druhy (Vyhl. č. 395/1992 Sb., příloha III): **KO** – druh kriticky ohrožený, **SO** – druh silně ohrožený, **O** – druh ohrožený

Příloha I – Příloha I směrnice o ptácích

ČS Evropy – Červený seznam ptáků Evropy: **EN** – druh ohrožený, **VU** – druh zranitelný

Nejvýznamnějšími hnízdícími zvláště chráněnými druhy jsou bukáček malý (*Ixobrychus minutus*), kvakoš noční (*Nycticorax nycticorax*), sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*), chřástal polní (*Crex crex*), výr velký (*Bubo bubo*), ledňáček říční (*Alcedo atthis*), strakapoud prostřední (*Leipicus medius*), pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*) a tuhyk obecný (*Lanius collurio*). Ve všech případech jde o druhy přílohy I směrnice o ptácích, z níž lze k nim ještě přiřadit další druhy této přílohy – žlunu šedou (*Picus canus*), datla černého (*Dryocopus martius*) a lejska bělokřkého (*Ficedula albicollis*).

Z protahujících zvláště chráněných druhů jsou to hlavně druhy, které by se opětovně mohly zařadit mezi druhy hnízdící: lelek lesní (*Caprimulgus europaeus*) a skřivan lesní (*Lullula arborea*), oba zároveň uvedené v příloze I směrnice o ptácích. Vhodné prostředí pro ně se nachází hlavně v Klánovickém lese. Každoročně protahují např. poštolky rudonohé (*Falco vespertinus*) a slavíci tmaví (*Luscinia luscinia*). Zajímavým druhem je kalous pustovka (*Asio flammeus*), silně ohrožený druh a druh přílohy I, který se v posledních letech objevuje v Praze nejen na tahu a v zimě, ale i v hnízdním období. V květnu 2013 byl na letišti v Ruzyni dokonce pozorován lovicí pár, který si vzájemně předával potravu a nepadal kolihu a sokolnicku cvičenou káň Harrisovu (*Parabuteo unicinctus*), bohužel den po tomto pozorování byla jedna pustovka nalezena sražená letadlem (V. Šena & J. Drbal, **Avif**).

Pro Prahu je charakteristické zimoviště vodních ptáků na Vltavě. Nejvyšší počty vodních ptáků zimovaly na Vltavě v 90. letech 20. století, kdy např. v 2. dekádě ledna 1992 bylo napočítáno 15 742 ex. či v první dekádě ledna 1993 16 082 ex. (Bergmann & Šimek 1994).

K velkému zlomu došlo po povodni v roce 2002, při které došlo k vymletí koryta řeky a tím pravděpodobně k redukci potravní nabídky: pokles z 13 633 ex. v druhé dekádě ledna 2002 na 6 648 ex. v lednu 2003 (Fišerová & Bergmann 2004).

K výrazné změně došlo u poláka velkého (*Aythya ferina*), který v 90. letech na Vltavě zimoval v počtu až 3 000 ex. (Bergmann 1996), v druhé a třetí dekádě ledna 1994 dokonce 4 000 ex. (Bergmann & Šimek 1996), avšak v posledních letech již zimoviště prakticky nevyužívá: v lednu a únoru 2019 maximum 55 jedinců (Krejčík & Bergmann 2020), v lednu 2020 30 ex. a v lednu 2021 16 ex. (J. Krejčík in litt.). Evropská zimující populace poláka velkého má dlouhodobě klesající trend, proto je tento druh v evropském červeném seznamu (BirdLife International 2021) klasifikován jako zranitelný (vulnerable). Zimoviště využívá výrazně méně i další potápivá kachna – polák chocholačka (*Aythya fuligula*): v lednu 1995 4 085 ex. (Bergmann 1996), v zimách 2017/2018–2019/2020 jen cca 300 ex. (Krejčík & Bergmann 2020).

6. Faktory ovlivňující zjištěné změny v avifauně Prahy

Na rozdílech mezi oběma hodnocenými obdobími se podílí celá řada faktorů. V první řadě je to rozvoj města a s ním spojené změny v prostředí pro ptáky:

Rozloha města

Změny ve velikosti území Prahy významně ovlivňují práce popisující avifaunu v průběhu historie. Ještě před vznikem samostatného Československa se k Praze postupně připojily Josefov, Vyšehrad, Holešovice-Bubny a Libeň. Další obce a osady se připojily v letech 1922, 1960, 1968 a naposledy v roce 1974 30 obcí.

Rozloha současné Prahy je 496 km², v době V. Wahla to bylo jen 172 km². Nicméně Wahl uvádí řadu pozorování mimo tehdejší hranice Prahy, a to jak v současných hranicích, tak i mimo ně.

Zástavba

Zásadní změnou jsou v Praze početná sídliště, jejichž výstavba započala po druhé světové válce, především na okrajích starší zástavby, většinou na zemědělské půdě. V průběhu času se složení avifauny těchto sídlišť postupně mění. Pro období výstavby je charakteristické množství holé půdy a ruderálních ploch, vyhovující koroptvi polní (*Perdix perdix*), bělořítu šedému (*Oenanthe oenanthe*) a chocholouši obecnému (*Galerida cristata*). V další fázi vznikají pravidelně sekané travnaté plochy s vysázenými keři a stromy, tj. prostředí pro ptáky nepříliš vhodné. Stárnoucí zeleň se mění postupně v parkovou zeleň, kterou osidluje řada ptačích druhů.

Významné ohrožení pro ptáky představuje rozkvět používání skla ve stavebnictví. Problematiku popisuje např. publikace Ptáci a skla (ČSO 2017).

Zelené plochy

Lesy se v době popisované Wahlem nacházely z velké části mimo tehdejší hranice, proto je zařadil do kapitoly Okolí. Dnes se na území Prahy nachází 5249 ha lesů (více než 10 % plochy města), za posledních 100 let se výměra zvětšila o více než 30 %, parků a zahrad je 3965 ha (cca 8 % rozlohy města) a sadů Magistrát hl. m. Prahy spravuje 68 s celkovou rozlohou 113 ha (www.praha-priroda.cz).

Vodní plochy

Ve Wahlově době ležela většina pražských rybníků mimo tehdejší hranice Prahy a žádný z ornitologů jim nevěnoval systematickou pozornost. Novým prvkem, zejména v souvislosti s výstavbou sídlišť a průmyslových areálů, se staly retenční nádrže, z nichž Slatina (v provozu od r. 1985) je v současnosti nejcennější ornitologickou lokalitou Prahy (Funk et al. 2018). V 60. až 80. letech byly postupně vybudovány také tři vodní nádrže: Hostivař, Džbán a Jiviny.

Vltava

V době Wahla řeka při tuhých mrazech nezamrzala jen v blízkosti početných jezů, kde se objevovali vodní ptáci. Z přehrad byly na Vltavě do roku 1945 postaveny jen dvě – Vrané a Štěchovice. Po výstavbě dalších přehrad vltavské kaskády řeka v zimě obvykle, s výjimkou slepých ramen, nezamrzá. To umožnilo vznik pravidelného velkého zimoviště řady druhů vodních ptáků.

Doprava, hluk

S nárůstem rozlohy města došlo i k bouřlivému rozvoji veřejné a automobilové dopravy a zabírání zejména zemědělské půdy pro nové dopravní stavby: zatím nedokončený Městský okruh, napojení dálniční sítě, rozšíření letiště připojením částí katastrů mimopražských obcí aj.

Kromě ztráty a fragmentace biotopů, kolizí ptáků s vozidly je silniční doprava zdrojem silného hluku, na který různé druhy ptáků reagují různým způsobem. Hluk dopravy může ptákům komplikovat vzájemnou komunikaci, ať již mezi partnery, rodiči a mláďaty, při obhajování teritoria či varování před predátorem.

Další faktory pravděpodobně ovlivňující zjištěné změny v pražské avifauně:

Klimatická změna

Reif et al. (2008, 2009) na základě analýzy vývoje početnosti ptáků v letech 1982–2006 zjistili, že druhy se severnějším evropským rozšířením v ČR skutečně ubývají, a to zejména ve srovnání s druhy jižními. Jejich závěry platí i pro některé pražské druhy. Mezi hnízdícími druhy mizí např. čečetka zimní (*Acanthis flammea*), která v Praze hnízdí od roku 1968 (Kruis 1970), rozšířila se zejména do vilových čtvrtí, v letech 1985–1989 soustředěných do tří center (Fuchs et al. 2002). Od počátku tohoto století už začaly hnízdící čečetky z Prahy mizet a v letech 2011–2020 už byly už hlášeny jen hnízdní výskyty bez doloženého hnízdění (**Avif**, archiv KS NM). K jižnímu typu rozšíření patří naopak dudek chocholatý (*Upupa epops*), který v minulosti v Praze hnízdil pravidelně (např. Wahl 1945), poté jako hnízdící vymizel (Fuchs et al. 2002), avšak v posledních letech počty jeho pozorování za tahu i v době hnízdění narůstají (**Avif**), téměř jistě pár hnízdil v roce 2015 (J. Cepák in litt.).

U některých druhů dochází k změně migračních návyků a stále častěji zimují. Příkladem je budníček menší (*Phylloscopus collybita*), jehož první zimní výskyt v ČR zaznamenal 28. 12. 1945 u Rakovníka Wahl (1946). V Praze byl tento druh v zimě poprvé zastížen 15.–18. 12. 1977 (Hora & Dřevo 1980), v zimách 2011/2012–2020/2021 už byli budníčci menší hlášeni v osmi zimách, v zimě 2020/2021 dokonce z pěti míst (**Avif**). V posledních letech pravidelně zimují také jednotlivé pěnice černohlavé (*Sylvia atricapilla*). V prosinci 2015 jich bylo v arboretu Kroužkovací stanice NM v Hostivaři dokonce odchyceno a kroužkováno pět (J. Cepák, **Avif**). Podobně stále častěji se pokoušejí o přezimování rehkové domácí (*Phoenicurus ochruros*). V Praze byli zastíženi v devíti z deseti posledních zim, v zimě 2020/2021 na deseti místech (**Avif**). Téměř každou zimu v posledních deseti letech jsou hlášeni také králíčci ohniví (*Regulus ignicapilla*), nejčastěji z arboreta Kroužkovací stanice NM a Císařského ostrova, tedy z lokalit pod pravidelnou zimní kontrolou (J. Cepák, resp. J. Suhrada, **Avif**). První pražský zimní výskyt byl doložen odchycením již 3. 1. 1952 (V. Hájek in Šťastný & Hudec 2011).

Synurbanizace a synantropizace druhů bez zjevné vazby na změny v prostředí.

Zde uvádíme příklady druhů, které se oproti době před 80 lety přizpůsobily životu v Praze.

Holub hřivnáč (*Columba palumbus*)

Ve Wahlově době v pražských parcích nehnízdil. Na základě výsledků mapování hnízdního rozšíření pražských ptáků v letech 1985–1989 Fuchs et al. (2002) konstatovali: „Za jediný projev počínající synantropizace může být považováno hnízdění v parcích uvnitř souvislé zástavby. Holuba hřivnáče je možno proto řadit spíše mezi druhy bez výraznějších vazeb na městské prostředí“. Dnes se s ním můžeme potkat kdekoli ve městě a hnízdí tu nejen na stromech, ale i na budovách. Pravidelně je i zimován, v lednu 2019 se ve Stromovce dokonce zdržovalo až do 200 hřivnáčů (**Avif**).

Krahujec obecný (*Accipiter nisus*)

Zatímco Wahl znal krahujce v hnízdní době jen na okrajích města, v 90. letech 20. století se tento druh v Praze stal druhým nepočetnějším dravcem po poštolce obecné (*Falco tinnunculus*). Pozměnil především svoji hnízdní ekologii. Významně rozšířil spektrum osidlovaných hnízdních biotopů, hnízdí i na listnatých stromech a poklesly i nároky na skryté umístění hnízda spojené s rostoucí tolerancí vůči přítomnosti člověka (Fuchs et al. 2002, též Peške in Fuchs et al. 2002).

Sojka obecná (*Garrulus glandarius*)

Ještě Hanzák & Kruis (1977) výskyt sojky v Praze charakterizovali „vnitřnímu městu se však vyhýbá“. K explozivnímu pronikání sojky do městských parků, zahrad a vilových čtvrtí došlo v 80. letech a zařadila se mezi synantropní druhy v užším slova smyslu (Fuchs et al. 2002). Expanze pokračovala i v 90. letech a obsazována byla i mezibloková a vnitrobloková zeleň, objevilo se i hnízdění na budovách (Fuchs et al. 2002). V roce 2016 pár sojek hnízdil dokonce v lucerně na nádvoří Libeňského zámečku v Praze 8 (Osmička, červen 2016: 15).

Straka obecná (*Pica pica*)

Wahl (1945) konstatuje, že straka do vnitřního města nevniká. Hnízdění v okrajových částech města zmiňuje i Hanzák & Kruis (1977). Teprve v 80. letech minulého století začala expanze do středu města a pokračovala i v 90. letech. Počátkem 21. století bylo již obsazeno celé centrum města, kde straky běžně hnízdí i v malých parcích a ve vnitroblokové zeleni (Fuchs et al. 2002). V zimě se straky slétají na společná nocoviště v desítkách až kolem tří stovek kusů (**Avif**).

Intenzita terénní ornitologické činnosti

Po okupaci v roce 1939 měla Česká ornitologická společnost (do vzniku Slovenského štátu Československá) 224 členů a z nich jen několik desítek členů z Prahy. Dnes je pražských členů 1 230 a k nim je třeba připočítat i mimopražské vysokoškolské studenty zabývající se ornitologií. Ve faunistické databázi ČSO **Avif** je v období 2011–2020 z Prahy zapsáno 180 677 pozorování ptáků. Vzrostl i počet pražských kroužkovatelů; dnes je na území Prahy aktivních asi 35 z 81 kroužkovatelů žijících v Praze (J. Cepák in litt.). Je zjevné, že vyšší počet ornitologů a pozorovatelů ptáků, podpořený též možnostmi zveřejňování a sdílení ornitologických pozorování, je jednou z příčin vyššího počtu zjištěných ptačích druhů v Praze v letech 2011–2020.

7. Literatura

- Anonymus 1880: Z Prahy. Listy Českého spolku pro ochranu ptactva v Praze 1(3): 44.
- Anonymus 1983. Ornitologická pozorování. Zprávy ČSO 25: 5–29.
- AOPK ČR 2021: Nálezová databáze ochrany přírody (on-line elektronická georeferencovaná databáze; portal.nature.cz). Verze 2021. Praha. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Výskyt a rozšíření druhů živočichů, rostlin a hub na území ČR.
- Baum J. 1955: Ptactvo Velké Prahy. Orbis, Praha.
- Bergmann P. 1986: Hromadný výskyt kajek mořských (*Somateria mollissima*) v Praze. Zprávy ČSO 29: 5–6.
- Bergmann P. 1996: Zimování kachen rodu *Aythya* a hohola severního (*Bucephala clangula*) na Vltavě v Praze. Sylvia 32(1): 1–18.
- Bergmann P. 2002: Změny v zimování vodních ptáků na Vltavě v Praze v poslední čtvrtině 20. století. Sylvia 38: 61–74.
- Bergmann P. & Šimek J. 1994: Sčítání vodních ptáků na Vltavě v Praze v zimních sezónách 1991/92 a 1992/1993. Zprávy ČSO 38: 9–13.
- Bergmann P. & Šimek J. 1996: Sčítání vodních ptáků na Vltavě v Praze v zimních sezónách 1994/1995. Zprávy ČSO 42: 8–11.
- Bílý M., Bergmann P. & Jelínek M. 2010: Zimní sčítání vodních ptáků ve středních Čechách v sezonách 2007/08 a 2008/09. *Aythya* 3: 59–81.
- BirdLife International 2021: European Red List of Birds. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Čapek M., Čížek V., Doležal D., Klimeš J. & Kovalík P. 2021: **Aktualizovaná česká jména ptáků světa.**
- Brejcha L. 1961: Hnízdění kulíka říčního a průtah moudivláček na území Prahy. Zprávy ČsOS 7: 35–37.
- Černý W. 1940: Ornitologický přehled zimy 1939/1940 z Prahy a okolí. Sylvia 5: 31–39.
- Černý W. 1955: Dodatky o avifauně pražského území. In: Baum J., Ptactvo velké Prahy. Orbis, Praha.
- Čtyrský P. 1955: O tahu bahňáků v okolí Prahy. Živa 3(6): 235–236.
- Čtyrský P. 1958: Výskyt lindušky rudokrké (*Anthus cervinus*) u Prahy. Sylvia 15: 232–234.
- Čtyrský P. 1959: Průtah sluky menší. Živa 7(1): 36–37.
- Čtyrský P., Marek L. & Cháb J. 1982: Významná ornitologická lokalita v Praze. Časopis Národního muzea, Řada přír. 151(1–4): 86–95.
- Dřevo K., Hora J. & Pithart K. 1979: Hnízdění moudivláčka lužního (*Remiz pendulinus*) v Praze. Zprávy ČsOS 18: 2–4.
- Felix J. 1946–47: O hnízdění některých vzácnějších ptáků na jižním okraji Prahy. Sylvia 9–10: 92–93.
- Fišerová J. & Bergmann P. 2004: Zimní sčítání vodních ptáků ve středních Čechách - Vltava, Labe 2001/2002 a 2002/2003. Zprávy ČSO 58: 5–14.
- Frič A. 1864: *Syrhaptes paradoxus*, Stepokur kirgizský. Živa 12: 264–266.
- Frič A. 1866: Ptactvo města Prahy. Živa 13: 96–113.
- Frič A. 1872: Ptactvo země české. Archiv přírodovědecký k proskoumání Čech, Praha 2: 26–98.
- Fuchs R., Škopek J., Formánek J. & Exnerová A. 2002: Atlas hnízdního rozšíření ptáků Prahy 1985–1989 (aktualizace 2000–2002). ČSO, Praha, 320 pp.
- Funk A., Dušek A. & Grünwald J. 2018: Ke Slatině za žábami a ptáky aneb Druhová pestrost na periferii velkoměsta. Živa 65(1): 36–39.
- Hanák V. 1983: K výskytu a ekologii obratlovců v Praze. Natura Pragensis 2: 1–75.
- Hanzák J. & Kruis V. 1976: Pražští ptáci I–II. Živa 24(3): 110–111, 24(4): 147–149.
- Hanzák J. & Kruis V. 1977: Pražští ptáci III. Živa 25(1): 32–34.
- Hart A. 1902: Královská návštěva. Lovecký obzor 5(12): 183. (orel královský)
- Hart A. 1905: Vzácnosti. Lovecký obzor 1905, 8(11): 111 (poštolka rudonohá)
- Hart A. 1907: Vzácné úlovky. Lovecký obzor 11(1): 15. (moták lužní)
- Havel S. 1990: První prokázané zahnízdění lejska malého, *Ficedula parva*, v Praze. Sylvia 27: 115–117.
- Holáň V. 2005: Bramborníček černohlavý (*Saxicola torquata*) hnízdí v Praze. Zprávy ČSO 60: 52.
- Holáň V. & Kněžínek K. 2003: Bukáček malý (*Xobrychus minutus*) opět hnízdí v Praze. Zprávy ČSO 57: 41.
- Hora J. & Dřevo K. 1960: Výskyt budníčka menšího (*Phylloscopus collybita*) v zimě. Zprávy ČsOS 20: 1–6.
- Horáček J. & Smrček M. 1982: První zastižení strnada malinkého (*Emberiza pusilla*) v Československu. Zprávy ČsOS 23: 1–2.
- Hudec K. (ed.) 1994: Fauna ČR a SR. Ptáci 1. 2., přepracované a doplněné vydání. Academia, Praha
- Hudec K. & Černý W. (eds) 1972: Fauna ČSSR. Ptáci 1. Academia, Praha.

Hudec K. & Šťastný K. (eds) 2005: Fauna ČR, Ptáci II/1 a II/2. 2., přepracované a doplněné vydání. Academia, Praha.

Janda J. 1906a: Ornithologické novinky letošní zimy z okolí pražského. *Vesmír* 35: 85–86.

Janda J. 1906b: Seltene Wintergäste in Böhmen. *Ornithologisches Jahrbuch* 17: 75–76

Janda J. 1926–28: Ptáci. Český překlad díla A. E. Brehm: Život zvířat. Díl III., sv. 1–4. Praha.

Jelínek M. & Šimek J. 2004: Faunistická pozorování v České republice v roce 2003. *Zprávy ČSO* 58: 32–47.

Jirsík J. 1935: Jak žijí zvířata. Mor. Ostrava.

Jirsík J. 1948: Naši dravci. 2. doplněné vydání. Mladá fronta, Praha.

Kněžourek K. 1910–12: Velký přírodopis ptáků. I. a II. Praha.

Kokeš O. 1979: Původ, příčiny a konec šíření tetřeva hlušce (*Tetrao urogallus* L.) v pražském okolí. *Bohemia centralis* 8: 175–191.

Kolářek J. 2004: Hnízdění bramborníčka černohlavého (*Saxicola torquata*) na Jižním městě v Praze. *Zprávy ČSO* 59: 46–47.

Komárek J. 1941: Neznámá tvář Prahy. Čin, Praha.

Krejčík J. & Bergmann P. 2020: Zimní sčítání vodních ptáků ve středních a východních Čechách v sezonách 2017/18, 2018/19 a 2019/20. *Panurus* 29: 37–62.

Kruis V. 1958: Má setkání s kosem horským (*Turdus torquatus*) v Praze. *Zprávy ČsOS* 3–4: 20–21.

Kruis V. 1970: Pražská populace čečetky zimní (*Carduelis flammea* L.). *Sylvia* 18: 245–246.

Kubíček J. 1999: Zimní výskyt kulíška nejmenšího (*Glaucidium passerinum*) v Praze. *Zprávy ČSO* 49: 19.

Malina J. 1986: Racek Sabinův (*Larus sabinii*) poprvé v Československu. *Zprávy ČSO* 29: 1–4.

Matějka R. 1947–48: Kachna rzozhlavá (*Netta rufina* [Pall.]) v Praze. *Sylvia* 9–10: 54.

Musil P. & Chytil J. 1992: Ornithologická pozorování. *Zprávy ČSO* 35: 6–20.

Musilová Z., Musil P., Neužilová Š., Gajdošová D. & Šenkýřová A. 2021: Mezinárodní sčítání vodních ptáků v Česku v lednu 2020. *Aythya* 7: 59–73.

Palliardi A. 1852: Systematische Uebersicht der Vögel Böhmens mit Angabe ihres Vorkommens, Strichzeit, Brütens und einer lateinischen, deutschen und Böhmischen Synonymie. Leitmeritz, C. W. Medau.

Peške L. 1996: První prokázané zahníždění sokola stěhovavého (*Falco peregrinus*) v Praze. *Buteo* 7: 55–66.

Peške L. 1997: Úspěšné vyhníždění sokola stěhovavého (*Falco peregrinus*) v Praze v roce 1996. *Buteo* 9: 109–114.

Petrbok J. 1947: Hrdlička balkánská čili gubůšček v Praze. *Příroda* 40: 22.

Pithart K. 2019: (Ne)využitá příležitost? Aneb jak také může vzniknout projekt barevného značení. *Kroužkovatel* 27: 6–8.

Princ V. 1894: Orel krátkoprstý (*Circaëtus gallicus*). *Vesmír* 23(18): 205–206.

Reif J., Voříšek P., Šťastný K., Koschová M. & Bejček V. 2008: The impact of climate change on long-term

population trends of birds in a central European country. *Animal Conservation* 11: 412–421.

Reif J., Voříšek P., Vermouzek Z., Šťastný K., Koschová M. & Bejček V. 2009: Vliv globálních klimatických změn na vývoj početnosti ptáků v ČR. *Ochrana přírody*, zvláštní číslo 2009.

Rozum O. 1935: Ptáci v Praze a okolí. Státní nakladatelství Praha, 24 pp.

Storchová L. & Hořák D. 2018: Life-history characteristics of European birds. *Global Ecol Biogeogr.* 27: 400–406. <https://doi.org/10.1111/geb.12709>

Suvorov P., Sládeček M., Sitko J., Kolařík M. & Jelínek M. 2014: Historické výskyty racka šedého (*Larus hyperboreus*) na území České republiky a zpráva o nálezu jedince z roku 2012. *Sylvia* 50: 86–93.

Šena V. 2013: Hnízdění kolihy velké (*Numenius arquata*) na letišti Praha-Ruzyně. *Crex* 32: 105–109.

Šťastný K., Bejček V. & Hudec K. 2006: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003. Aventinum, Praha.

Šťastný K. & Hudec K. (eds) 2011: Fauna ČR. Ptáci III/I. 2., přepracované a doplněné vydání. Academia, Praha.

Vavřík M. 2003: Zpráva Faunistické komise ČSO za rok 2002. *Zprávy ČSO* 57: 30–35.

Vavřík M. 2004: Zpráva Faunistické komise ČSO za rok 2003. *Zprávy ČSO* 59: 24–32.

Vavřík M. & FK ČSO 2015: Zpráva Faunistické komise ČSO za rok 2014. *Sylvia* 51: 97–116.

Vavřík M. & FK ČSO 2016: Zpráva Faunistické komise ČSO za rok 2015. *Sylvia* 52: 67–86.

Vavřík M. & FK ČSO 2017: Zpráva Faunistické komise ČSO za rok 2016. *Sylvia* 53: 70–89.

Vavřík M. & FK ČSO 2018: Zpráva Faunistické komise ČSO za rok 2017. *Sylvia* 54: 69–83.

Vavřík M., Šírek J. & FK ČSO 2020: Zpráva Faunistické komise ČSO za rok 2019. *Sylvia* 56: 93–114.

Vavřík M., Šírek J., Šindel M., Mlíkovský J., Horáček J., Heyrovský D. & Šimek J. 2019: Revize záznamů vzácných druhů ptáků v České republice. *Sylvia* 55: 2–74.

Wahl V. 1942: K rozšíření lindušky úhorní (*Anthus campestris*) v okolí Prahy. *Sylvia* 7(2): 33–34.

Wahl V. 1943: Rákosník zelený v Praze, *Věda přírodní* 22: 212.

Wahl V. 1945: Pražské ptactvo. 2. vydání. Česká grafická unie, Praha.

Wahl V. 1946: Přezimující budníček menší v Čechách. *Sylvia* 8 (1): 18.

Záleský M., Štěpánek O. & Vraný J. 1941: Chalupy v Čechách a na Moravě. *Sylvia* 6: 74.

8. Přílohy a legenda k přílohám*

Příloha 1: Historický seznam ptáků Prahy

Kategorie (podle FK ČSO, upraveno)

- A – druh pozorovaný alespoň jednou od 1. 1. 1946
- B – druh pozorovaný alespoň jednou od 1. 1. 1800 do 31. 12. 1945, později nezaznamenán
- C – druh pocházející z introdukované, samostatně se udržující populace na našem nebo cizím území
- D – druh, u kterého je přirozený výskyt možný, ale existuje významná pravděpodobnost původu z chovu nebo zajetí

Charakteristika výskytu (podle FK ČSO, upraveno)

- H – hnízdění: H – pravidelně, h – v malém počtu nebo lokálně, (h) – výjimečně, h? – hnízdění nedoloženo, ale v ojedinělých případech je možné, příp. do území Prahy zasahuje okrsek s hnízdem vně hranic Prahy, Ex – vymizelý jako hnízdící
- T – tah: T – pravidelně, t – nepravidelně nebo v malých počtech
- Z – zimování: Z – pravidelně, z – nepravidelně nebo v malých počtech, (z) – výjimečné zimování

- stěhovavých druhů (budníček menší, skřivan polní, rehek domácí, drozd zpěvný aj.)
- r – zatoulaný druh, zjištěný průměrně 1× za 10 let, tj. za období 1800–2019 22×, pokud jsou údaje k dispozici, v závorce doplněn počet výskytů (bez opakovaných a duplicitních pozorování)
- i – invazní výskyt v některých letech (v kombinaci s předchozími, např. Ti nebo Zi)
- RE – druh vymizelý pro území Prahy jako hnízdící
- Pravidelně = pravidelně v období 2011–2020.

Příloha 2: Druhy s neurčitou lokalizací a druhy s výskytem mimo současné území Prahy.

Příloha 3: Seznam nových druhů po roce 1945.

Příloha 4: Srovnání avifauny v letech 1936–1945 a 2011–2020.

Charakteristika výskytu (podle FK ČSO, upraveno)

- H – hnízdění: H – pravidelně, h – v malém počtu nebo lokálně, (h) – výjimečně, h? – hnízdění nedoloženo, ale v ojedinělých případech je možné, příp. do území Prahy zasahuje okrsek s hnízdem vně hranic Prahy,
- T – tah: T – pravidelně, t – nepravidelně nebo v malých počtech
- Z – zimování: Z – pravidelně, z – nepravidelně nebo v malých počtech, (z) – výjimečné zimování

- stěhovavých druhů (budníček menší, skřivan polní, rehek domácí, drozd zpěvný aj.)
- r – zatoulaný druh
- i – invazní výskyt v některých letech (v kombinaci s předchozími, např. Ti nebo Zi)
- 0 – výskyt druhu nebyl zaznamenán

Příloha 5: Srovnání složení hnízdní avifauny v letech 1936–1946, 1985–1989 a 2011–2020.

Legenda viz Příloha 4

* Přílohy jsou součástí tohoto dokumentu pdf. V Acrobat Readeru je najdete nalevo na svislé liště pod ikonou sponky. Odsud je můžete uložit na disk nebo otevřít do příslušné aplikace.

